

ἄλλατα γίνονται στὴν κοινωνικὴ ζωὴ, ὁλοένα γίνεται ἐντονώτερο καὶ προβαίνει σιγὰ σιγὰ θετικώτερα πραγματοποιημένο στὶς χῶρες, ποὺ βαδίζουν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ. Πολυποίκιλα εἶναι τὰ φανερώματά του. Μὰ γιὰ νὰ ἰδοῦμε κείνο, ποὺ ἰδιαίτερα μᾶς ἐνδιαφέρει ἀτόψε, δὲν ἔχουμε παρὰ γὰ προσέξουμε στὶς μεγάλες ἀλλαγές, ποὺ ἔγιναν στὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδεώδη καὶ τὰ μορφωτικὰ συστήματα τῆς γυναικείας τὰ τελευταῖα χρόνια καὶ ποὺ εἶναι ἀποτελέσματα τοῦ νέου ἰδανικοῦ τῆς ζωῆς της.

*
* *

Ἡ γυναικεία ἐκπαίδευση εἶχε διαμορφωθῆ πρὸ πάντων μὲ τὴν ἐπίδραση τοῦ διακοσμητικοῦ ἰδανικοῦ τῆς ζωῆς της. Τὰ νεώτερα κράτη, τὰ ἄστικά, εἶχαν θεωρήσει τὴ μόρφωση τῆς γυναίκας πέραν ἀπὸ τὸ δημοτικὸ σχολεῖο γιὰ ὑπόθεση ἰδιωτικὴ. Ἡ κατάσταση αὐτὴ ἀρχίζει ν' ἀλλάξῃ ἀπότομα στὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Στὴν Ἀμερική, στὴ Γαλλία, Ἀγγλία, Γερμανία διατυπώνονται μὲ μιᾶς καὶ σὲ διάφορες παραλλαγές καὶ διαβαθμίσεις ἀρχίζουν καὶ νὰ ἐφαρμόζονται τὰ νέα αἰτήματα τῆς γυναικείας παιδείας. Ὅχι πιά ἐκπαίδευση χωρὶς σοβαρὸ σκοπὸ, μ' ἓνα μωσαϊκὸ ἀπὸ γνώσεις, ἓνα λίγο ἀπ' ὅλα γιὰ ἐπίδειξη, μιὰ προσποίηση καλλιτεχνικῶν διαθέσεων καὶ φιλολογικῶν κλίσεων, μ' ἓναν παταγαλλισμό ξένων γλωσσῶν καὶ τὸ πολὺ πολὺ καὶ λίγα ἐργόχειρα καὶ οἰκιακὴ οἰκονομία γιὰ δόση τάχα πραχτικότητας, σὰν προετοιμασία τάχα γιὰ τὰ ἔργα τῆς οἰκοδέσποινας καὶ μητέρας. Τώρα χρειάζεται ἐκπαίδευση μὲ σοβαρὸ τέλεσμα, ἀνάλογη ἢ ὅμοια ἢ καὶ ἀπαράλλαχτη ὅπως ἢ ἀνδρική, μὲ σχολεῖι μέσης ἐκπαιδεύσεως ἰσοδύναμα, μὲ δικαιώματα στὸ τέλος τῶν σπουδῶν τὰ ἴδια μὲ τῶν ἀνδρῶν, μὲ ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα σοβιετὰ παρόμοια μὲ τὰ ἀνδρικά ἢ καὶ μὲ τὴ ῥιζικώτερη ἀκόμη λύση τῆς συνεκπαιδεύσεως (coeducation) σ' ὅλους τοὺς βαθμοὺς τῶν σχολείων. Κι' αὐτὰ τὰ οἰκιακὰ ἔργα, ἢ ἐπιστήμη τοῦ σπιτιοῦ, παίρνουν ξεχωριστὴ σοβαρώτατη θέση στὸ συνολικὸ σύστημα τῆς γυναικείας ἀνατροφῆς. Εἰδικὰ σχολεῖα προετοιμάζουν τὸ κατάλληλο προσωπικὸ, εἰδικὰ σχολεῖα μορφώνουν κορίτσια ὅλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ σ' ὅλα τὰ ἄλλα σχολεῖα τὰ μαθήματα αὐτὰ γίνονται οὐσιαστικώτερα καὶ πλουτίζονται καὶ μὲ ἄλλα σχετικὰ μὲ τὰ καθήκοντα τῆς μητρότητας (παιδοκομία, ὑγιεινὴ κτλ.). Κι' ἔτσι δείχνεται ὁλοφάνερα, ὅτι ἡ νέα κίνησις αὐτὴ ἀντὶ νὰ εἶναι ἐχθρική πρὸς τὴν οἰ-

κογένεια ὅπως κατηγορεῖται, τοῦναντίον προσπαθεῖ νὰ προετοιμάσῃ τὴ γυναῖκα πολὺ ἀληθινώτερα καὶ σοβαρώτερα ἀπὸ πρὶν γιὰ τὰ καθήκοντά της ὡς μητέρας καὶ οἰκοδέσποινας.

Καὶ τέλος μπαίνει ἡ γυναῖκα ὀρυμητικὰ στάνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα. Τὰ Πανεπιστήμια καὶ οἱ Σχολές τῶν Καλῶν Τεχνῶν γεμίζουν ἀπὸ γυναῖκες, ἀρχίζουν καὶ τὰ Πολυτεχνεῖα νὰ ἔχουν πολλές φοιτήτριες, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα τάνώτερα ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα, ἀκόμη καὶ οἱ γεωργικὲς σχολές.

Ἡ γυναῖκα ζητάει τὴν ἀνώτατη παιδεία, ποὺ θὰ τὴν εἰσαγάγῃ στὸν κύκλο τῆς ἀνώτατης διανοητικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐνέργειας, στὴν καλλιέργεια τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, τὴ δημιουργικὴ ἔρευνα, τὴν ἐλεύθερη καὶ ὑπεύθυνη δράση μέσα στὶς πειρὸ σημαντικὲς κοινωνικὲς καὶ πολιτικὰς λειτουργίες. Κι' ἔτσι βλέπουμε τὴ γυναῖκα νὰ συναισθάνεται βαθιά, πὼς ἡ ἐλευθερία μὲ ὅλα τὰ παρεπόμενά της, ἡ ἀνύψωσις καὶ ἡ ἀπολύτρωση δὲν εἶναι τόσο δικαίωμα, ὅσο καθήκον. Βαρειὰ χρέη ἠθικὰ παίρνει ἐπάνω της ἡ γυναῖκα. Ἡ ψυχὴ της πρέπει νὰ καλλιεργηθῇ καὶ πρὸς τὸ διανοητικὸ καὶ πρὸς τὸ συναισθηματικὸ καὶ πρὸς τὸ ἠθικὸ της μέρος, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ σταθῇ ἄξια δίπλα στὸν ἄνδρα, νὰ γίνῃ καὶ αὐτὴ ἐνεργητικὸς συντελεστὴς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ νὰ κάμῃ τὴν κοινωνία ὑγιέστερη, δημιουργικώτερη, εὐτυχεστέρα. Καὶ γιὰ τὴν κοινωνία πάλι ἡ μόνη ἐγγύησις πὼς ἡ μοιραία καὶ ἀναγκαστικὴ ἀπολύτρωση τῆς γυναίκας δὲν θὰ τῆς εἶναι πηγὴ ἀδυναμίας καὶ ἀναρχίας, χαλάρωσις τῆς συνοχῆς της καὶ κλονισμός, παρέχεται ἀπὸ τὴ σοβαρὴ καὶ οὐσιαστικὴ ἐκπαίδευσις τῆς γυναίκας. Τὸ ἐξυπακούω αὐτό. Ἡ σοβαρὴ καὶ βαθιὰ μόρφωσις τῆς γυναίκας ἀποτελεῖ τὴν ἀσφαλέστερη ἐγγύησις γιὰ τὸ μέλλον τῆς κοινωνίας σχετικὰ μὲ τὸ γυναικεῖο ζήτημα.

* *

Καὶ τώρα ἂς ἔλθωμε στὴν Ἑλλάδα. Θυμηθῆτε τὸ ἀρχικὸ μας ἐρώτημα. Καὶ ἂν ἀκόμη ἡ ἀνάγκη νὰ πάρῃ ἀνώτερη μόρφωσις ἡ γυναῖκα εἶναι ἀληθινὴ στὶς πολιτισμένους κοινωνίας τοῦ Δυτικοῦ Κόσμου, ἰσχύει τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα;

Τὸ ἐρώτημα θὰ ἦταν ὅπως διόλου περιττό, ἂν δὲν εἶχεν ἀκόμη γιὰ πολλοὺς Ἕλληνας τόσο αὐτονόητο κῦρος ἢ θεωρία, ποὺ πότε μὲ τὴ μορφή τοῦ Ἀνατολισμοῦ, πότε μὲ τὴ μορφή τοῦ ἑλληνοκεντρισμοῦ,

πότε σὰν ἀόριστη πίστη σὲ μιὰν ἰδιαίτερη ἀποστολὴ τοῦ «περιουσίου λαοῦ», πότε σὰν δόγμα μὲ κάποια ἐπιστημοφάνεια, διατυπώνεται σὲ κάθε περίσταση εἴτε γιὰ κοινωνικά, εἴτε γιὰ πνευματικά, εἴτε γιὰ καλλιτεχνικά, εἴτε καὶ γιὰ οἰκονομικά ζητήματα πρόκειται. Ἡ Ἑλλάδα κυμαίνεται καὶ κλονίζεται δυστυχῶς μέσα σὲ δύο ἀκρότητες, τὴν τυφλὴ ξενομανία ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὸν ἀπόλυτο αὐτοχθονισμό ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἡ ἀντιγράφουμε στὰ τυφλὰ τοὺς ξένους ἢ προσκολλιόμαστε σὰν ὄστρακα στὰ πάτρια ἢ τὰ δῆθεν πάτρια.

Δὲ δημιουργοῦμε ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀναγκαιότητα καὶ μὲ αὐθόρμητη πρωτοτυπία σύμφωνα μὲ τὸ ἀληθινὸ μας ἐγὼ καὶ μὲ τοὺς ἀντικειμενικοὺς ὅρους τῆς ζωῆς μας.

Κατὰ τὴ θεωρία ἐκείνη τοῦ αὐτοχθονισμοῦ ἡ Ἑλλάδα ἀποτελεῖ κάτι ξεχωριστό, ἔξω ἀπὸ τοὺς νόμους, ποὺ διέπουν τὶς ἄλλες εὐρωπαϊκὲς κοινωνίες, εἶναι ἓνας ὀργανισμὸς, ποὺ μπορεῖ νὰ βαδίζει δικό του δρόμο, νὰ στέκεται ἐκεῖ ποὺ οἱ ἄλλοι προχωροῦν, νὰ διατηρῇ μορφές, ποὺ σὲ ἄλλες κοινωνίες γέρασαν, ξεφυλίστηκαν καὶ χάθηκαν ἢ καὶ ν' ἀνασταίνῃ ἀκόμη κόσμους πεθαμένους. Δὲν εἶναι τόσο θεωρία θετικὴ ὅσο ἄρνητικὴ. Εἶναι ἄρνηση τοῦ εὐρωπαϊσμοῦ, ἄρνηση τοῦ συγχρόνου πνεύματος. Εἶναι μιὰ συντηρητικότη, ποὺ προκαλύπτεται μὲ τὸν ἐλληνοκεντρισμό, ὅπως ἡ γελῶνα μὲ τὸ καβουκι της. Εἶναι μιὰ ψυχικὴ νάρκη καὶ μιὰ μοιρολατρεία ὑψωμένη σὲ θεωρία. Εἶναι ἀκριβῶς ἓνας ἀνατολισμὸς μὲ τὴν κακὴ σημασία, φανέρωμα δηλαδὴ ναρκωμένων μοιρολατρικῶν ψυχικῶν καταστάσεων, ἀόριστη νοσταλγία χαμένων ἀγαθῶν. Ἡ ἄρρώστεια ἀκριβῶς, ποὺ κατέβασε ὅλο τὸν ἀνατολικὸ κόσμο στὰ χαμηλότερα σκαλοπάτια τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὸν ἔκαμε εἴλωτα τῶν Δυτικῶν λαῶν. Γιατὶ ἀπλούστατα καὶ φυσικώτατα ἡ σκλαβιά εἶναι ἡ μοῖρα τῶν ναρκωμένων ψυχῶν.

Στὸ θετικὸ της μέρος ἡ θεωρία αὕτη εἶναι δικαιολογημένη ὡς ἓνα βαθμὸ, ὅσο ὑποστηρίζει πὼς πρέπει νὰ διατηρηθῇ ἡ ἰδιοτυπία ἢ ἐλληνικὴ στὰ δημιουργήματα τοῦ νεωτέρου μας πολιτισμοῦ. Καὶ χωρὶς τὴ θεωρία ἡ ἰδιοτυπία ἢ Ἑλληνικὴ θὰ ὑπάρχη ἂν πρόκειται γιὰ ἀληθινὰ δημιουργήματα. Μὰ ἴσα ἴσα τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς ἄρνησης καὶ τῆς στειρότητας, εἶναι πὼς ἡ θεωρία αὕτη δὲ μᾶς ἔδωκεν ὡς τώρα οὔτε ἓνα πραγματικὸ δημιούργημα.

Καὶ τί ἔγινε καὶ τί γίνεται στὴν πραγματικότητα ;

Ἡ Ἑλλάδα δὲν ἀποτελεῖ φυσικὰ κανενὸς εἴδους ἐξαίρεση στὺς οἰ-

κοινωνικοῦς ἢ τοὺς κοινωνικοῦς νόμους, ποὺ κυριαρχοῦν σ' ὅλες τὶς σύγχρονες κοινωνίες. Ἡ καθυστέρηση δὲν εἶναι ἐξαίρεση. Εἶναι ἀπλούστατα κατώτερος βαθμὸς ζωτικότητας. Ζοῦμε μέσα στὸ ἀστικό, στὸ κεφαλαιοκρατικὸ καθεστῶς καὶ παρουσιάζομε ὅλα τὰ γνωρίσματα καὶ τὰ συμπτώματά του καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακά. Ἴσως μὲ κάποια διαφορὰ βαθμοῦ στὴν ἐνταση ὠρισμένων ἐκδηλώσεων, ἴσως μὲ κάποια διαφορὰ στὴν σχέση τῶν διαφορῶν συντελεστῶν του, μὰ πάντα πάντα μέσῃ στὸ γενικὸ πλαίσιο τῆς κοινωνικῆς μορφῆς, ποὺ ἔχουν οἱ δυτικὲς κοινωνίες. Καὶ σὲνα μόνον σημεῖο παρουσιάζομε φανερώτατη, ἐξαιρετικὴ καθυστέρηση. Στὴν πνευματικὴ σύλληψη, στὴ διανοητικὴ ἐπεξεργασία τῶν δεδομένων τῆς ζωῆς μας καὶ στὴν καθοδήγηση τῆς κοινωνίας ἀπὸ τοῦ διανοοιμένους της. Πραγματικὴ σιέρηση καὶ στείρωση καὶ φτώχεια ἀπὸ ἐπιστημονικὴ καὶ φιλοσοφικὴ ἐνατένιση καὶ ὀύθμιση τῆς ζωῆς μας. Ἐδῶ ὑπάρχει τὸ μεγαλύτερο χάσμα. Μεταφέρομε, ὅπου τὸ μεταφέρομε, ἀιλῶς τὸ γράμμα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπιστήμης, τὸ σκελετώδικο περιεχόμενον, μᾶς ξεφεύγει ἡ σκέψη, ὁ ζωτικὸς χυμὸς. Καὶ ἡ περιοριζόμεστε σαυτὸ τὸ γράμμα καί, ὡς πρὸς τὴν ἀνώτερη σκέψη, τὴ θεωρητικὴ πρωτότυπη ἐπεξεργασία, ποὺ μόνη δίνει σάρκα καὶ ζωὴ στὸ σκελετό, μεταβάλλομε τὸν ἐγκέφαλό μας σὲ παγωμένο βάτραχο, ἢ καλοκαθισμένοι ἀνετα μέσα στὰ πάτρια παίρνομε ἐχθρικὴ ἀρνητικὴ στάση σὲ κάθε τι, ποὺ ἔρχεται νὰ μᾶς ὑπενθυμίση τὰ δικαιώματα τῆς ζωῆς καὶ νὰ λειώση τοὺς διανοητικούς μας πάγους.

Καὶ τί συμβαίνει στὴν πραγματικότητα;

Τὸ ῥεῦμα τῆς ξένης ζωῆς εἰσβάλλει ὀρμητικὸ, ἀσυγκράτητο, ἀνεξέλεγκτο καὶ ἀρρύθμιστο καὶ ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία παρουσιάζει πραγματικὰ τὸ φαινόμενο τυφλῆς καὶ ἀλόγιστης ξενομανίας, τὰ οἰκτρὰ συμπτώματα καθαρῶτατου πιθηκισμοῦ πέρα γιὰ πέρα (ἀκόμη καὶ ὁ ἀρχαϊσμός, ἡ προγονοπληξία, ὁ ψευτοκλασικισμὸς εἶναι μιὰ μορφὴ αὐτοῦ τοῦ πιθηκισμοῦ).

Αὐτὸ εἶναι τὸ θεμελιῶδες ἔγκλημα τῶν διανοητικῶν ἀρχηγῶν ἀπέγαντι τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, προικισμένου μῶλα ταῦτα ἀπὸ τὴ φύση μὲ κάποια ἐξαιρετικὰ χαρίσματα. Καὶ ἡ κατάσταση μᾶς παρουσιάζεται φυσικὰ ἡ ἴδια καὶ ὡς πρὸς τὴ γυναῖκα καὶ τὰ ζητήματά της. Ὡς χτές, ὡς σήμερα ἀκόμη ἐξοφλοῦμε στὴν Ἑλλάδα τὸ ζωτικώτατο πρόβλημα μὲ ἀστειολογίες. Ἐχομε αὐτὸ τὸ ἐξαιρετικὸ χάρισμα. Ἀντικαθιστοῦμε τὰ πάντα μὲνα ἀστεῖο, ἓνα καλαμποῦρι ἀξίζει μιὰ φιλοσοφία ὀλόκληρη.

Καὶ τί συμβαίνει στὴν πραγματικότητα; Γυρίστε γύρω σας νὰ ἐξετάσετε καὶ νὰ ἰδῆτε, τί γίνεται τὸ πατριαρχικὸ σπίτι καὶ οἱ περίφημες «πατριαρχικαὶ παραδόσεις τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας» ποὺ ἔτσι σὰν μιὰ ξερὴ καὶ ἀπολιθωμένη φράση ἀποτελοῦν τὸ ἅπαντο τῶν κοινωνιολογικῶν μας στοχασμῶν ἀτάνω στὸ γυναικεῖο ζήτημα;

Νομίζω, ὅτι «κοσμωμένων τῶν διανοουμένων καὶ τῶν ἠθικολόγων μας» οἱ παραδόσεις καὶ τὰ ἥθη αὐτὰ ἄρχισαν νὰ ἐξατμίζονται στοὺς τέσσερις ἀνέμους χωρὶς νὰ μπαίνει στὴ θέση τους τίποτε καλύτερο.

* * *

Ὁ ἑλληνικὸς μεσαίωνας μᾶς κληροδότησε πραγματικὰ τὸ πατριαρχικὸ σπίτι. Ἡ σκλαβιά στὸν ξένο δεσπότη, ἡ φτώχεια, ἡ στέρηση πολυκίνητης ἀτομικῆς ζωῆς εἶχαν σφυρηλατήσει σφιχτότερους τοὺς δεσμούς τῶν μελῶν του. Ἡ Ναυσικᾶ-Πηνελόπη ἰδανικὸ τῆς νέας ἑλληνίδας γυναίκας. Μὰ ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία ἐξέλχτηκε πρὸς τὸν ἀστικὸ πολιτισμὸ ἑκατὸ χρόνια τώρα. Στὴν Ἀθήνα καὶ τὶς μεγαλύτερες πόλεις, κέντρα τοῦ ἀστικοῦ πολιτισμοῦ μας, τί εἰκόνα ἔχουμε σήμερα; Μιὰ μικρὴ κοινωνικὴ ομάδα στὴν ἀρχή, ποὺ ἔφτασε σὲ ὑλικὴ εὐμάρεια καὶ σ'ἐλευθερία κινήσεων ὑποδουλώθηκεν ὀλότελα στὴ μίμηση τοῦ «ὑψηλοῦ κόσμου» τῶν εὐρωπαϊκῶν πρωτενουσῶν. Τὸ ἰδανικὸ τῆς γυναίκας κούκλας, ἀφ' οὗ κατάχτησε τὴν ἀνώτερη ἀστικὴ μας τάξη ἔσπασε καὶ τὰ κάστρα τοῦ μεσοαστικοῦ σπιτιοῦ. Ἡ Πηνελόπη ἄρχισε νὰ ὠχρῶ μπροστά στὸ μοσχοβολημένο, ἐπιπόλαιο καὶ πολύχρωμο φιγουρίνι. Ἡ γυναῖκα Πηνελόπη;! Θρῦλος τῶν καθυστερημένων γιαγιάδων! Ὡ! ἡ Femina ἢ Παρισινή, ἢ femme chic, ἢ dame elegante, νὰ τὸ θελκτικὸ χρυσόνειρο, ποῦ μέρα νύχτα γοητευτικὰ σχηνεύει καὶ τλανάει τὴν ἑλληνίδα κόρη καὶ γυναῖκα καὶ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ κόσμου. Κι' ὅλα τὰ ῥέματα στὸ ἴδιο τρέχουνε θολὸ ποτάμι. Ἡ παραπλανημένη κόρη τοῦ προλεταριάτου, ἢ παραπλανημένη κόρη τοῦ μικροαστικοῦ σπιτιοῦ, ἢ γυναῖκα τοῦ «καλοῦ κόσμου» ὅλες θυσιάζουν τὸ εἶναι τους, τὸ πολυτιμότερό τους, τὴν ψυχὴ τους στὸ ἴδιο εἶδωλο, στὸν «Χρυσοῦν μόσχον». Καὶ ἡ πολυθρύλητος Πηνελόπη—ὄλως διόλου demodée—ντρέπεται σχεδὸν νὰ παρυσιαστῆ στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία. Νὰ ἡ πραγματικότητα.

Μὰ δίπλα σαυτὸ τὸ θολὸ ποτάμι ὑπάρχει καὶ τὸ σιγανὸ ῥεματάκι.

τοῦ διάφανου νεροῦ, τὸ στοιχεῖο τῆς ψυχικῆς καὶ κοινωνικῆς ὑγείας, ἡ ἐργαζομένη γυναῖκα.

Σιγὰ καὶ δειλὰ ξεβγῆκεν ἀπὸ τὸ σπίτι τὸ φτωχὸ κορίτσι, ποὺ δὲ μπορούσε πιά νὰ περιμένῃ τὰ πάντα ἀπὸ τὸ βιοπαλαιστὴ πατέρα ἢ ἀδελφὸ καὶ ἡ φτωγὴ γυναικούλα, ποὺ δὲν τὴν ἔσωνε τὸ μεροκάματο τοῦ ἀνδρὸς γιὰ τὴν ἰδίαν τὴν φαμίλια καὶ ποὺ ἡ σπιτική ξενοδοσιὰ ὅσο καὶ ἂν ἔχυνε τὰ μάτια τῆς γιὰ νὰ τὴν πολύνῃ, δὲν τὴν ἱκανοποιούσε οὔτε τὴν ἐπέδιδε στοιχειώδεις ἀνάγκες. Ἔτσι μπῆκε ἡ γυναῖκα στὸ ἐργαστάσι καὶ στὸ μοδιστράδικο καὶ στὸ κατάστημα. Τὸ μικροαστικὸ κορίτσι ξεβγῆκε σὴν ἀρχὴ πρὸς μιὰ κατεύθυνση, τὴν δασκαλωσύνην. Ἐπειτα οὖν μπῆκε μὲ θάρρος καὶ στὸ Ὑπουργεῖο καὶ στὸ γραφεῖο καὶ σὴν Τράπεζα καὶ παντοῦ ὅπου τῆς ἀνοίγεται ἡ πόρτα τῆς τίμιας δουλειᾶς. Καὶ σήμερον ὑπάρχει σὴν Ἑλλάδα ἐργαζομένη γυναῖκα. Κάθε μέρον πληθαίνει γοργὰ ὁ ἀριθμὸς των καὶ μαζί τους ἡ ἐλπίδα ἑνὸς καλύτερου μέλλοντος καὶ γιὰ τὴν κοινωνία καὶ γιὰ τὴν οἰκογένεια. Γιατί βέβαια δὲ θὰ ὑποστηρίξῃ κανεὶς, πῶς ὑπάρχει οἰκτρότερον πρᾶγμα ἀπὸ τὸ σπίτι τὸ γεμᾶτο ψυχῆς ἀποτελματωμένες, ποὺ προσδοκοῦν μέρον νύχτα μὲνα ἀρρωστιάριον ποθοπλάνταγμα τὸ λυτρωτὴ, ὡς γαμπρὸ ἢ καὶ σὴν ἐσχατὴ ἀνάγκη σὲν ἀπλὸ χορηγὸ τοῦ πολύχρωμου κουρελιοῦ καὶ τῆς ἀρωματισμένης διαφθορᾶς. Ἡ ἐργαζομένη γυναῖκα εἶναι εὐλογία κοινωνική. Ἡ δουλειὰ ἡ ἀπολυτρωτική, ἡ δουλειὰ ἡ ἠθοπλαστική, ἡ δουλειὰ, ποὺ δημιουργεῖ τὸν ἄνθρωπον, ποὺ διαπλάττει τὴν προσωπικότητα, ἡ δουλειὰ, ποὺ χαλυβδώνει τὴ θέληση, ὁ ἀγῶνας, ἡ πάλη, νὰ ἡ ἀπαραίτητη προϋπόθεσις γιὰ τὸν ἐξάνθρωπισμὸν καὶ τῆς Ἑλληνίδας.

Ἄν ἔλειπε καὶ ὅσο ἔλειπεν ἡ ἐργαζομένη γυναῖκα, τὸ ζήτημα τοῦ γυναικεῖου ἀνθρωπισμοῦ θὰ ἦταν σὴν Ἑλλάδα φλυαρία μόνον ἀργοσχόλων καὶ κενοδόξων κυριῶν, ποὺ θὰ ἠθέλαν ἓνα μέσον γιὰ νὰ διασκεδάσουν τὴν ἀνία των καὶ νὰ ἐτιδείξουν τὸ πνεῦμά των μαζί μὲ τὴν νέαν τουαλέτταν των. Ἡ ἐργαζομένη γυναῖκα δημιουργώντας τὴν ἀπαραίτητη στερεὴν βάση γιὰ νὰ ὑψωθῇ τὸ ἰδανικὸν τοῦ γυναικεῖου ἀνθρωπισμοῦ, ἐπιδρά ἐξυγιαντικὰ σὸλον τὸν κοινωνικὸν ὄργανισμὸν ἀναβαπτίζοντας καὶ ξαναστήνοντας σὸ θρόνον τῆς καὶ τὴν ἀξία Πηνελόπην μὲ μιὰ βαθύτερη συνείδηση τοῦ προορισμοῦ τῆς καὶ παραμερίζοντας τὴν γυναῖκα—κούκλα, ποὺ μόνον τὴν πολὺ ἐπιπόλαιον καὶ ἀδύνατον ψυχῆς μπορεῖ πιά νὰ ἱκανοποιῇ.

Ὅστε τὸ ἰδανικὸν τοῦ γυναικεῖου ἀνθρωπισμοῦ εἶναι καὶ γιὰ τὴν

ἑλληνικὴ κοινωνία στοιχεῖο ἀναγεννητικὸ καὶ ἀναπλαστικὸ, κῆμα ὑγείας καὶ ζωτικότητας, πέρασμα δημιουργικῆς πνοῆς στὴ ζωὴ μας, μὲ μιὰ ὁμῶς προϋπόθεση. Πῶς ἀληθινὰ θὰ βρῆ τὴν ἐκπροσώπησή του, πῶς θὰ γίνῃ ἢ ἑλληνίδα γυναῖκα ἱεροφάντης του, πῶς θὰ γίνῃ ἄξια νὰ ὑψωθῆ πρὸς αὐτό. Κι' ἐδῶ ξαναφανερώτεται μπροστὰ μας ὁ μεγάλος κίνδυνος, ποὺ εἶδαμε παραπάνω. Ἡ ἀδυναμία νὰ τὰγκαλιάσῃ τὸ ἰδανικὸ αὐτὸ ἢ διανοούμενη τάξη, νὰ τὸ ἀφομοιώσῃ, νὰ τὸ ἐναρμονίσῃ μὲ τὴν ψυχικότητά μας καὶ μὲ τὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ δεδομένα τῆς ζωῆς μας, νὰ τὸ ἐπεξεργασθῆ καὶ νὰ τὸ σκορπίσῃ σὰ χυμὸ ζωτικὸ μέσα στὴ ἑλληνικὴ ζωὴ.

Ἄγ' ἢ ἑλληνίδα μῆ στὴ νέα κοινωνικὴ μορφή συριμένη παθητικὰ ἀπὸ τίς σκοτεινὲς οἰκονομικὲς ἀνάγκες, ποὺ τὴν ἐνυρῖν ἐξῶ ἀπὸ τὸ στίτι καὶ μείνῃ ψυχικὰ προσκολλημένη στὴ σκλαβιά της, στὴ ψυχικὴ της στειρώση, στὴν ἐπιπολαιότητα καὶ στὸν πιθηκισμό, ἂν δὲν ὑπερνικήσῃ τὰ πλανερὰ μάγια, ποὺ τὴ σαγηνεύουν πρὸς τὴν ἠθικὴ ἀναρτία ἂν ἰ γιὰ τὴν ἀληθινὴ ἠθικὴ ἐλευθερία, ποὺ πρέπει νὰ κίταχτήσῃ, ἂν δὲ καλλιεργήσῃ τὸ νοῦ της γιὰ νὰ γίνῃ ἄξια ἐργάτρια δημιουργικῆς δουλειᾶ: μέσα στὴν κοινωνία, ἂν νομίσῃ ὅτι ἐλευθερία σημαίνει χιλιάωση ἠθικὴ καὶ ὄχι ἔνταση, ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ὑποχρεώσεις καὶ ὄχι ἀνέβχσμα σὲ ὑψηλότεια καθήκοντα, ἂν τὰ δικαιώματα ποὺ ζητεῖ τὰ θεωρήσῃ σὰν ἓνα ἀκόμη παιχιδιάρικο στόλισμα στὴ φιλαρέσκειά της, τότε βέβαια θ' ἴχωμε καὶ στὸ μεγάλο αὐτὸ ζήτημα μία λύση ἐκτροματικὴ στὴν Ἑλλάδα, μιὰ παρωδία κοινωνικῆς ἀναπλάσεως κοντὰ σὲ τόσες ἄλλες. Καὶ γιὰ ν' ἐντικρουσθῆ αὐτὸς ὁ κίνδυνος ἓνα καὶ μόνο ὑπάρχει μέσο, ἢ μόρφωση, τὸ φῶς.

*
* *

Καὶ ἰδού, κυρίες καὶ κύριοι, φτάσαμε σ' ἓνα σημεῖο, ὅπου καὶ ἢ πιὸ ἐπίμονη καὶ ἀκούραστη αἰσιοδοξία θ' ἄπρεπε νὰ μᾶς ἐγκαταλείψῃ.

Γιατὶ μόρφωση καὶ φῶς σὲ μιὰ κοινωνία σημαίνει φιλοσοφικὴ διανόηση καὶ ἐπιστημονικὸ διαφωτισμό, ὀργάνωση παιδείας καὶ ἠθοπλαστικὴ ἐνέργεια ἀπὸ πολλοὺς παράγοντες. Κι' ἂν ἀπ' ὅλα αὐτὰ προσέξωμε στὸ πιὸ χεροπιαστὸ, τὴν ὀργάνωση τῆς παιδείας καὶ ἰδιαίτερα τῆς γυναικειᾶς, ἢ αἰσιοδοξία μας δὲ θ' ἄρρισκε ποῦ νὰ στηριχθῆ.

Οἱ Ἑλληνες ποὺ ὡς γνωστὸν διαφωνοῦν σ' ὅλα τὰ ζητήματα, ὥς ἐνα συμφωνοῦν γενικὰ, στὴν ἀθλιότητα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Μὰ συναίμα

στό ἴδιο ζήτημα δείχνουν ὅλη τους τὴν ὀργανωτικὴ ἀδυναμία. Δὲ μποροῦν νὰ διορθώσουν τὴν παιδεία, ποὺ ὅλοι τὴ βρίσκουν ἐλεεινὴ.

Δὲν θὰ ἐξετάσω βέβαια ἀπόψε τὴν ἑλληνικὴ-ἐκπαιδευτικὴ γάγγραινα.

Ἄν ἄλλοι λαοὶ στὴν παιδεία τους εἶδαν τὸν κυριώτερο μοχλὸ τῆς προκοπῆς των, γιὰ τὸν ἑλληνικὸ λαὸ καὶ πρὸς ἔπαινο τῆς φυσικῆς του ἰδιοσυσταισίας θὰ μπορούσε νὰ εἰπωθῆ πὼς σὲ πολλὰ προώδευσε στὸ πείσμα τῆς παιδείας, ποὺ τοῦ ἔδιναν. Γιὰ τὴ γυναῖκα ἡ γενικὴ εἰκόνα μᾶς παρουσιάζεται ἀκόμη σκοτεινότερη.

Ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία ὅπως βγήκε ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 21 ἦταν δύσκολο νὰ ἐννοήσῃ, πὼς εἶναι ἀνάγκη νὰ μορφωθῆ ἡ γυναῖκα. Τί θὰ κάμῃ τὸ κορίτσι τὰ γράμματα ἐφεύρεση τοῦ διαβόλου ;

Γι' αὐτὸ στὴ στατιστικὴ τοῦ 1907 σὲ ὠρισμένες περιφέρειες τῆς τότε Ἑλλάδας βρέθηκαν ὡς 82 ο)ο ἀναλφάβητες γυναῖκες· καὶ γι' αὐτὸ ὁ μέσος ὅρος τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ τῆς γυναίκας στὴν Ἑλλάδα ὡς σήμερα φτάνει στὰ 60 ο)ο περίπου. Γι' αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἑλληνικὸ κράτος πέραν ἀπὸ τὸ ἄθλιο αὐτὸ δημοτικὸ σχολεῖο, ὅπου «οἱ χοῖροι ὑΐξουσιν καὶ τὰ χοιρίδια κοίξουσιν», δὲ σκέφτηκε ποτέ, πὼς, ἄξιζε τὸν κόπο νὰ δώσῃ στὴ γυναῖκα κάποια μόρφωση. Ὅγδόντα τόσα χρόνια ἡ ἀνώτερη ἐκπαίδευση τῶν κοριτσιῶν ἦταν ἔργο ἰδιωτικῆς φροντίδας. Καὶ ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἑταιρία μὲ τὰ τέσσερα ἀνώτερα Παρθεναγωγεῖα καὶ τὰ Διδασκαλεῖα τῆς, ἂν καὶ κλεισμένη καὶ αὐτὴ γενικώτερα μέσα στὸν κύκλο τῶν ἄλλων ἐλαττωμάτων τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, εὐεργέτησε πραγματικὰ μὲ τὴ δράση τῆς τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος καὶ ἡ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς παιδείας θὰ τῆς τὸ ἀναγνωρίσῃ αὐτό.

Ἡ ἑλληνίδα λοιπὸν τοῦ ἀστικοῦ σπιτιοῦ δὲν εἶχε ποῦ νὰ μορφωθῆ Ἡ ἑλληνίδα τοῦ ἀριστοκρατικοῦ σπιτιοῦ γιὰ νὰ στολιστῆ μὲ τὰ ψεύτικα φτερὰ τῆς mondainité, εἶχε τὶς ξένες δασκάλες, πολλὰς φορὲς ἀπὸ ἄγνωστη πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ προέλευση πλάσματα ἢ τὸ ξένο παρθεναγωγεῖο τῶν καλογραιῶν, ὅπου θ' ἀποχτοῦσε τὴν περιπόθητη ἱκανότητα νὰ ψελλίξῃ τὴ γαλλικὴ γλῶσσα καὶ νὰ διαβάξῃ τὰ γαλλικὰ μυθιστορήματα στὸ πρωτότυπο.

Κι' ὅλα τὰ χρόνια αὐτὰ μόνη μορφωμένη γυναῖκα στὴν Ἑλλάδα, μορφωμένη μὲ κάποιον σοβαρὸ σκοπὸ, ἐννοῶ, ἀδιάφορο ἂν καλὰ ἢ κακὰ, καὶ μὲ κάποιον ἱερὸ προσορισμὸ ἦταν ἡ φτωχούλα ἢ δισκάλα, ποὺ εἶχε τὴν ἠθικὴ δύναμη νὰ ἀντικρούξῃ τὸ σκληρὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς καὶ νὰ σέρνῃ τὴ μαρτυρικὴ πολλὰς φορὲς ὑπαρξή τῆς μέσα στὸν ἄξενο ἂν ὄχι ἐχθρικὸ

κόσμο τῆς ἀμάθειας καὶ τῆς πρόληψης. Κι' ὅταν ἡ κοινωνικὴ ἐξέλιξις μὲ τὴν ἀκατανίκητη ἐπιβολὴ τῆς ξύπνησε μέσα στὶς ψυχὰς τῶν γυναικῶν τὴν ἀνάγκη τῆς παιδείας, ἐν ᾧ τὸ ἐπίσημο κράτος δὲν ἔπαιρνε εἶδηση καὶ δὲν ἀντίκρουζε οὔτε σοβαρὰ οὔτε μὴ σοβαρὰ τὸ πρόβλημα τῆς γυναικείας παιδείας, τὰ κορίτσια ἔσπασαν τὶς πόρτες τῶν ἀγορίστικων σχολειῶν καὶ μπῆκαν μέσα. Καὶ βρέθηκαν ξαφνικὰ χιλιάδες κορίτσια μέσα στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ τὰ Γυμνάσια τοῦ κράτους μαζί μὲ τὰ γόρια καὶ δόθηκε ἡ πιὸ ῥιζοσπαστικὴ, νὰ ποῦμε, λύση στὸ πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς τῶν κοριτσιῶν χωρὶς νὰ μελετηθῆ πρὶν κανένα σχετικὸ ζήτημα, χωρὶς νὰ ἔχη γίνει καμμιὰ ἐργασία γιὰ τὸ πρόγραμμα, οὔτε νὰ κανονιστῆ ἡ συμβίωσις τέλους πάντων ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν μέσα στὰ θλιώτατα στανλομάγαζα, ποὺ λέγονται ἑλληνικὰ διδαστήρια, χωρὶς νὰ δοθῆ οὔτε μιὰ ὁδηγία στὸ προσωπικόν, ἐντελῶς φυσικὰ ἀίδια ἀπὸ τὰ πολυποίκιλα προβλήματα τῆς coeducation. Καὶ μόνο στὰ 1917 τὸ κράτος ἴδρυσε στὶς μεγαλύτερες πόλεις ἰδιαίτερα ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ Γυμνάσια κοριτσιῶν, ἀναβάλλοντάς καὶ πάλι νὰ λύσῃ ῥιζικὰ τὸ ζήτημα μαζί μὲ τὴν ἄλλη ἀναδιοργάνωσις τῆς παιδείας.

Καὶ ἡ Ἑλληνίδα πλημμύρισε τὴ μέση ἐκπαίδευση, πλημμύρισε ἀκόμη τὶς ἐμπορικὰς σχολὰς καὶ ἀπὸ χρόνια βρίσκεται στὸ Πανεπιστήμιον σὲ ὅλες τὶς σχολὰς. Μέσα στὴν ἀδιαφορία καὶ τὴν ἀνικανότητα τοῦ Κράτους γιὰ νὰ ῥυθμίσῃ τὰ ζητήματα, ἀνοίγει μόνη τὸ δρόμον της, ἀκολουθώντας φυσικὰ τὴ φύσιν τῆς ἀνδρικής παιδείας. Τί ἄλλο μπορούσε νὰ κάμῃ;

Μὰ τώρα εἶναι ἀκριβῶς ἡ κρίσιμη στιγμή.

Τώρα ποὺ ὁ μεταπολεμικὸς ἀναβρασμὸς τῆς ἀνθρωπότητας δημιουργεῖ τὸν πόθον γιὰ ἓνα καλύτερον μέλλον καὶ κρατᾷ ζωντανέμενα στὶς φωτεινότερες συνειδήσεις τὰνθρωπιστικὰ ἰδανικά, τώρα ποὺ ἡ γυναῖκα στὸν πολιτισμένον κόσμον βαδίζει ὀριστικώτερα καὶ ἀσφαλέστερα στὴν κατάκτηση τοῦ ἀνθρωπισμοῦ της, τώρα ποὺ καὶ στὴν Ἑλλάδα ὑπάρχουν οἱ μικρὰς μὰ γόνιμες ἀρχὲς γιὰ μιὰ νέα ζωὴ τῆς γυναῖκα, τώρα ποὺ κάποια ἀνησυχία ἐσωτερικὴ ἀρχίζει νὰ ξυπνᾷ ζωηρὰ σὲναν κύκλον γυναικῶν ἔστω καὶ μικρὸν τὴ λαχτᾶρα ἑνὸς ἀναβαπτισμοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ, τώρα ποὺ ἡ βαθμιαία μὰ σταθερὰ προοδευτικὴ ἀπολύτρωση τῆς Ἑλληνίδας ἀπὸ τὸ στεῖρον παρασιτισμὸν καὶ τὴν ψυχικὴ ἀναπηρία δημιουργεῖ τοὺς ὄρους γιὰ νὰ μορφωθοῦν γυναικεῖες προσωπικότητες καὶ νὰναπλασθοῦν μὲ τὴ δημιουργικὴ δουλειὰ μυριάδες ἄγονες καὶ

σκλαβωμένες ψυχές, τώρα πού μετεωρισμένες τόσες ἀκαθόριστες διαθέσεις ἀναζητοῦν μάγωνία τὸ σωστὸ δρόμο ἀνάμεσα στὰ πολυτοίκιλα πλανερὰ μονοπάτια, τώρα εἶναι ἡ στιγμή γιὰ νὰ κρατηθῇ ψηλὰ ἀπὸ ἄξια χέρια ἓνα φῶς.

Τώρα εἶναι ἡ στιγμή νὰ δημιουργηθῇ μιὰν ἀληθινὴ ἀριστοκρατία γυναικῶν, μιὰ élite, ἐμπυχωμένη ἀπὸ τὸ ὑψηλὸ ἰδανικὸ τοῦ γυναικείου ἀνθρωπισμοῦ. Τώρα εἶναι ἡ στιγμή νὰ μορφωθοῦν οἱ ἐκλεκτὲς ἑλληνίδες, πού μὲ πλήρη συναίσθηση τῆς νέας των μοίρας καὶ τοῦ ἱεροῦ προορισμοῦ των μέσα στὴν κοινωνία καὶ μὲ πλήρη ἐπίγνωση γιὰ τὰ δικαιώματα μὰ πρὸ πάντων γιὰ τὰ καθήκοντά των, θὰ ἐμπυχώσουν, θὰ ὀδηγήσουν καὶ θὰ αναπλάσουν τὶς ὁμοίους των.

Νὰ ἡ ἀνάγκη καὶ νὰ ἡ ἰδέα, πού γέννησε τὴν Ἐνωτέρα Γυναικεία Σχολή. Δὲν εἶναι σκοπὸς τῆς νὰ ἐνισχύσῃ κανενὸς εἶδους ἐρασιτεχνισμό, δὲν εἶναι σκοπὸς τῆς νὰ προσθέσῃ μερικὰ πετράδια στὸ διακοσμητικὸ μωσαϊκὸ τῆς ἐλαφρᾶς γυναικείας ἀνατροφῆς, δὲν εἶναι σκοπὸς τῆς νὰ καλλιεργήσῃ τὶς ἐπιπόλαιες καὶ ἐπιδεικτικὲς ψευδοκλίσεις γιὰ τὴν Τέχνη, τὴ Φιλολογία ἢ καὶ τὴ Φιλοσοφία, δὲν εἶναι σκοπὸς τῆς νὰ παραγεμίσῃ μερικὸς ἐγκεφάλους μὲ ὀνόματα προσώπων ἢ γεγονότων καὶ μὲ λέξεις χτυπητές, πού νᾶνασέρονται σὲ κατάλληλη εὐκαιρία πρὸς ναρκισισμό.

Σκοπὸς τῆς εἶναι νὰ διαφωτίσῃ τὶς ψυχές μὲ τὴν ἀληθινὴ ἐπιστήμη, μὲ τὴν ἐπίγνωση τῶν δυνάμεων καὶ ὅσων, πού ὁυθμίζουν τὴν πρόοδο τῶν λαῶν, μὲ τὴν γνώση τῶν ἀνωτέρων δημιουργημάτων τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, μὲ τὴν ἐπίγνωση ἀκόμη τῶν στοιχείων τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ γίνουν δημιουργικοὶ ἐργάτες του.

Σκοπὸς τῆς εἶναι νὰ καλλιεργήσῃ τὶς δυνάμεις τὶς ἐσωτερικὲς, πού πλάττουν τὴν προσωπικότητα, νὰ μορφώσῃ ἄρτιες, γερές, ἰσορροπημένες ψυχές, πού νὰ κινοῦνται στὴ ζωὴ των μ' ἐλατήριο τὴν ἀγάπη τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ, μὲ τέρμα τὴν ἐξύψωση τῆς κοινωνίας. Σκοπὸς τῆς εἶναι ν' ἀνάψῃ τὴν ἀγάπη καὶ τὸν ἐνθουσιασμό γιὰ τὸ ἰδανικὸ τοῦ γυναικείου ἀνθρωπισμοῦ.

Ἔργο ὑψηλό, δύσκολο, βαρὺ. Μὰ πού ἀρχίζει μ' ἓνα ἐχέγγυο σοβαρό, τὴν καθαρῶτατη συνείδηση τοῦ σκοποῦ.

Ἄν ὁ σκοπὸς αὐτὸς γίνῃ νοητὸς γύρω μας, ἂν ἡ κοινωνία αἰσθανθῇ τὴν ἀνάγκη καὶ τὴν ἀποστολὴ τοῦ ἔργου καὶ τὸ βοηθήσῃ, ὅπως ἔκαμε ἤδη ὁ «Σύνδεσμος Ἑλληνίδων ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῆς Γυναικός»,

πού τὸ βρῆκε φυσικὰ σύμφωνο μὲ τὸ πρόγραμμά του καὶ ὁ «Ἐκπαιδευτικὸς Ὀμιλος» πού δὲν εἶνε ἀπλῶς γλωσσικὸ σωματεῖο, ὅπως νομίζουν πολλοί, μὰ θέλει νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀναγέννηση τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ἄρα καὶ τῆς γυναικείας καὶ ἂν τέλος οἱ ἐργάτες τοῦ ἔργου φανοῦν ἀξιότιμοι, τότε ἀσφαλῶς θ' ἀποκτήσῃ ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία ἓνα ἴδρυμα μεγάλης κοινωνικῆς σκοπιμότητος.

Δὲν θὰ ἐξετάσω ἀπόψε τὰ καθέκαστα τοῦ προγράμματος. Ἡ σημασία ἐκάστου μαθήματος καὶ ἡ σχέση του μὲ τὸ γενικὸ σκοπὸ τῆς Σχολῆς θὰ ἐξετασθοῦν ἀπὸ κείνους, πού θὰ τὰ διδάξουν. Τὰ μορφωτικὰ μέσα, πού θὰ μεταχειρισθῇ ἡ Σχολή, ἡ μέθοδος γιὰ νὰ ξυπνήσῃ τὴν αὐτεγέργεια καὶ τὴν εὐθύνη τῆς προσωπικῆς ἐργασίας θὰ δοκιμασθοῦν πολὺ γρήγορα στὴν πράξη. Τὸ σημαντικό εἶναι, πὼς ἡ Ἄνωτέρα Γυναικεία Σχολή ἐμπνέεται ἀπὸ μιὰ γόνιμη παιδαγωγοῦσα ψυχοπλαστικὴ ἀρχή, ἀπὸ ἓνα ἰδανικό. Αὐτὸς εἶναι ὁ σπινθῆρας, πού θ' ἀνάψῃ τὸ φῶς.

* * *

Προσπαθήσαμε ν' ἀτενίσουμε ἀπόψε τὸ ὄραμα ἑνὸς νέου κόσμου.

Μὲ τῶν περασμένων τὴν ἀνασκόπηση, μὲ τοῦ παρόντος τὴν ἐξέταση καὶ τὴν ἀνάλυση προσπαθήσαμε νὰ ξεδιαλύνουμε μερικὲς φωτεινὲς γραμμὲς, πού θὰ μᾶς ὠδηγοῦσαν στὴ στερέωση κάποιων ἐλπίδων, στὸ δυνάμωμα κάποιων ἐνθουσιασμῶν καὶ τὴν αἰσιόδοξη προσδοκία γιὰ κάποιον καλύτερον μέλλον. Καὶ εἶδαμε πὼς οἱ γραμμὲς αὐτὲς οἱ φωτεινὲς φτάνουν κι' ὡς ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, τὴ χώρα τῶν μοιρολατρικῶν νοσταλγιῶν χαμένων κόσμων καὶ τῶν ἐπιπολαίων πιθηκισμῶν.

Σὲ σᾶς ἐναπόκειται, ἑλληνίδες γυναῖκες, οἱ φωτεινὲς αὐτὲς γραμμὲς νὰ μὴ σβήσουν, σὲ σᾶς ἐναπόκειται νὰ γίνετε ἐστιάδες τοῦ νέου ἱεροῦ πυρός.

